

17. fejelet. M. Román Éva nyugdíjas levéltári csoportvezető – levéltári szolgálata idején Mandl Sándorné – emlékezik a mormon mikrofilmmezési akcióra.¹

A kezdet: 1955-ben az egyik nyugat-német levéltári szakfolyóirat, a *Der Archivar* valamelyik számában megjelent egy félkolumnás közlemény arról, hogy a *Genealogical Society of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints*, magyar nevén használatosan a *Mormon Genealógiai Társaság* mikrofilmre veszi Európa több országában, sőt Amerikában, néhol Ázsiában és ahol erre lehetősége van, az egyházi anyakönyveket.

Ez a közlemény felkeltette a Levéltárak Országos Központjának figyelmét. A *Der Archivar* járt a LOK-nak, és mint nemzetközi referens én is megkaptam, egy cédulát találtam benne a hivatalvezetőtől, hogy erről beszélnünk kell. Beszéltünk is róla, ő nagy fantáziát látott első pillanattól kezdve abban, hogy egy önmagában egyedülálló értékű forrásanyag jöhetne létre a levéltárban.

Első lépésként kapcsolatot kerestünk a Külügyminisztériummal és megkértük, hogy informálják le ezt a genealógiai társaságot. Nem gyorsan, de azért egynéhány hónapon belül megkaptuk a Külügyminisztérium engedélyét a befutott információkkal együtt arra, hogy írásban érintkezésbe léphetünk a mormon genealógiai társasággal Salt Lake Cityben. Ez 1955-ben volt. 1960 júniusában ment el az első filmszállítmány, és 1959 legvégén '60 elején érkeztek be a gépek.

Kimódoltunk egy olyan konstrukciót, amely számunkra elfogadhatónak látszott, ezt próbáltuk a mormonokkal és saját illetékes szerveinkkel elfogadtatni. Ennek a lényege az volt, hogy a mormonok küldenek megfelelő gépparkot ide, ugyanakkor rendelkezésünkre bocsátják a mikrofilmhez szükséges negatív filmet és azt a pozitív filmet, amelyre a nekünk itt maradó másolat készül. A Művelődésügyi Minisztérium ugyanakkor belement abba, hogy öt státuszt bocsát az Országos Levéltár rendelkezésére a mormon mikrofilmhez céljára.

Hát, ezeket az engedélyeket megszerezni nem volt könnyű. Azon az ügyiraton, amely végül lehetővé tette számunkra a mormon mikrofilmmezési ügylet beindítását, hét aláírás szerepel. Emlékezetemből igyekszem összehozni őket: Külügyminisztérium, Belügyminisztérium, Külkereskedelmi Minisztérium, Művelődésügyi Minisztérium, Pénzügyminisztérium, Országos Tervhivatal és az Állami Egyházügyi Hivatal.

Már párhuzamosan a szükséges engedélyek megszerzésével összehívtuk az egyházi levéltárosokat. Tartottunk egy értekezletet velük, melyen ismertettük a várható mikrofilm-felvételezési akciót. Hát, hűvös udvariasság fogadta és kifejezett bizalmatlannak volt érezhető a légkör. Féltették az anyakönyveiket, s mint aztán sokkal később kiderült, attól féltek, hogy ők felküldik ide az anyakönyveket, és többé nem kapják vissza azokat. Mindenesetre ebben a – hogy úgy mondjam – hajlandó, de bizalmatlan légkörben indult az egyházi anyakönyvek begyűjtése.

Joggal kérdezhetné valaki, hogy mi magyarázza a sorrendet, nem látszik semmi logika benne. Nos, nem is volt. Aszerint kerültek filmre az anyakönyvek, hogy az illetékes

¹ Bogdán István, a Magyar Országos Levéltár Könyvtárának 1951–1983 közötti vezetője nyugdíjazását megelőzően az utókor számára két hangzóanyagot gyűjtött össze. A Hangtár a levéltár alkalmazottjainak hangját őrizte meg, többségében Anonymus Gesta Hungaroruma egy részletének felolvasásával, ritkábban a levéltárban végzett munkájukra visszaemlékezéssel. Az Emlékeztetár a levéltár jelesebb munkatársainak szakmai visszaemlékezését őrizte meg. A két Polimer-magnószalag mára igen rossz állapotba került, a hanganyag digitalizálása 2009-ben az OSZK TIT-ben készült.

egyházi szervekhez valamiféle személyi kapcsolatot tudunk teremteni, mert ez sajnos szükséges volt.

Az Országos Levéltár egyik állandó kutatója, volt premontrei szerzetes volt nagyon sokban segítségünkre. Eleinte az aulákban ő igyekezett előkészíteni a talajt, sőt nem egy esetben magában a begyűjtésben is részt vett.

Ennek az akciónak során alkalmam nyílt Magyarország majdnem valamennyi aulájában, illetve egyházkerületi központjában személyesen megfordulni. Meg kell mondanom, rendkívül színes és rendkívül sokféle tapasztalatot szereztem. az első egyházmegye anyakönyvei visszaküldése után mintha ezen a bennünket körülvevő jégpáncélon egy rianás futott volna végig, kezdett repedezni a páncél, hamar híre ment annak, hogy az anyakönyvek hiánytalanul érkeznek vissza, rendben érkeznek vissza, sértetlenül érkeznek vissza.

Általában azt az eljárást követtük, hogy püspöki körlevelet bocsáttattunk ki az illetékes püspökkel, és az adott utasítást az anyakönyvek begyűjtésére. Ennek kapcsán jártam végig az aulákat és egyházkerületi központokat. Hát volt, ahol kifejezetten szagolni lehetett a szegénységet, egészen odáig, hogy télvíz idején fűtetlen szobában, télikabátban folytattuk a tárgyalásokat. És volt olyan, ahol feketével, a feketéhez ezüst cukortartóval és cukorfogóval és francia konyakkal láttak vendégül bennünket.

A minisztérium által rendelkezésre bocsátott hitelből a levéltár fedezte azokat a költségeket, melyek az anyakönyvek begyűjtésével jártak. Hamar kiderült, hogy ez egyenkénti belégek útján nem megy, ezért sikerült elintéznünk, hogy elfogadják a pausale összegű térítést, amely összeg általában a földrajzi távolság, az egyházmegye nagysága és a kötetek számának függvényében lett megállapítva.

Fizettünk tanulópénzt levéltári vonatkozásban is. Amint említettem, a léggör rendkívül bizalmatlan volt, mi nem tehattunk egyebet, mint megkértük, hogy bocsássák rendelkezésre az anyakönyveiket. Nem mehettünk el sehová sem házkutatást tartani, hogy minden anyakönyvet felküldtek-e. Így adódott aztán, hogy már jól benne voltunk a mikrofilmzésben, amikor véletlen folytán megtudtuk, hogy bizonyos anyakönyveknek, amiket mi már filmre vettünk, vannak önálló indexkötetei. Kezdtém utánajárni, ugyan miért nem küldték be? Erre azt a választ kaptam, hogy nem kértük. Hát ettől kezdve persze minden alkalommal kértük külön az indexeket.

Még annyit szeretnék mondani, hogy több tízezer anyakönyv fordult meg itt a kezünkön, de egyetlen egy sem vészelt el, sőt el sem keveredett. Egyetlen egy esetben történt meg, de az is anyakönyvek visszaszállításakor, hogy egy saláta anyakönyvnek néhány lapját lefújta a szél a teherautóról, és sár lévén használhatatlanná váltak. Mi készítettünk az itt lévő mikrofilmekről fotónagyítást, és azt kötötték be. Azt hiszem, ez volt az a pillanat, amikor egyértelműen megértették, hogy miért jó, hogy filmre vesszük az anyakönyveket.

Annak ellenére, hogy fizettünk tanulópénzt, és maradtak hibák is ebben a vételkezésben, biztos vagyok benne, hogy ha újra kezdenénk, másképp, sok mindent másképp csinálnánk. Mégis úgy érzem, hogy egészében véve hasznos, eredményes munka volt, a levéltár értékes forrásanyaggal gazdagodott, és idejekorán megteremtődött egy korszerű fotóműhelynek az alapja, amely nélkül bizonyára nehezebben ment volna.